

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК РЕГУЛЯТОРА МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ПЕРІОД КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Г.І. Лановська, канд. екон. наук, доцент
Національний університет харчових технологій

Банківська система України відіграє ключову роль в економічному розвитку держави, оскільки безпосередньо впливає на перебіг усіх господарських процесів. Від її ефективного функціонування залежать розподіл валового внутрішнього продукту і національного доходу, регулювання грошового обігу, кредитування суб'єктів господарювання і домашніх господарств, фінансування масштабних національних проектів та реалізація інших важливих економічних і соціальних функцій держави.

Досвід розвинутих країн переконує, що достатньо незалежний центральний банк може і повинен відігравати провідну роль у формуванні міцної і стабільної банківської та фінансової систем. Центральним банкам належить ключова роль у фінансовій та економічній політиці різних країн світу. Такою ж мірою це стосується й України. Тому вибір моделі побудови, ролі та місця Національного банку також

має відбуватися з урахуванням світового досвіду. Тут особливу роль відіграє раціональне співвідношення економічних реформ, стратегії і тактики розвитку економіки та наявність приватних інтересів, що при цьому враховуються.

Саме від вибору ступеня самостійності НБУ та можливостей його впливу на розвиток економічних процесів значно залежить соціально-економічне становище держави, її економічний і політичний суверенітет. Сучасні проблеми функціонування банківської системи негативно позначаються на можливостях розвитку національної економіки та реалізації стратегічних завдань щодо курсу України на євроінтеграцію. За роки незалежності Україна зіткнулася з низкою кризових ситуацій, які спричинили пряму або непряму дію на банківську систему. Нами було проведено оцінку ефективності дій НБУ під час економічних, фінансових та політичних криз (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка ефективності заходів НБУ під час економічних, фінансових та політичних криз

Рік	Подія	Вплив на економіку і банківську систему	Заходи НБУ	Оцінка ефективності заходів НБУ
1	2	3	4	5
1998	Дефолт в Росії	Девальвація гривні на 80%. Падіння ВВП на 1,7%. Зростання інфляції на 20%. Відплив капіталу нерезидентів. Скорочення внесків фізичних осіб. Зростання дефіциту бюджету до 2,2% від ВВП. Зниження ліквідності банківської системи.	Проведення інтервенцій на валютному ринку (резерви НБУ знизились на 70% - до 700 млн. дол.) . Встановлення нового валютного коридору – 2,5-3,35 UAN/USD/	Вдалося істотно пом'якшити наслідки кризи (девальвація гривні – 80%; рубля – 246%). Жоден український банк не збанкрутів. Збережена довіра до банківської системи.
2001	Банкрутство системного банку «Україна»	Банкрутство одного з найбільших банків послабило довіру населення до банківської системи	В основному заходи направлені на виплату депозитів вкладникам банку «Україна». Посилення нагляду за банками.	НБУ не вдалося запобігти банкрутству, оскільки він втрутився в діяльність даної банківської установи лише на останній стадії кризи. Не вдалося НБУ також погасити заборгованість банку «Україна» перед більшою частиною вкладників і кредиторів.
2004	«Помаранчева революція»	Політична криза і невизначеність можливого розвитку подій спровокували відплив капіталу з економіки, а також призвели до вилучення депозитів з банківської системи.	Жорсткі заходи адміністративного характеру. Мораторій на дострокове зняття внесків, продовження термінів проходження платежів, «ручний» відбір заявок на купівлю валюти. Массова видача стабілізаційних кредитів.	За час революції жоден банк не збанкрутів. Банківська система зберегла свою працездатність. Після завершення революції були зняті всі обмеження.

1	2	3	4	5
2007-	Іпотечна	Фактично закритий	Пріоритет НБУ –	Падіння ліквідності

2008	криза в США. Криза ліквідності банківської системи України.	доступ на зовнішні ринки запозичень Падіння ліквідності банківської системи. Зростання ставок за кредитами та скорочення обсягів їх видачі. Зростання ставок за міжбанківськими кредитами overnight до 30% річних (квітень 2008 року)	боротьба з інфляцією. Політика «дорогих» грошей. Підвищення облікової ставки НБУ. Зменшення обсягів рефінансування банків. Скорочення грошової бази. Ревальвація курсу гривні. Облікова ставка НБУ складає у 2008 році – 12%.	банківської системи та реальна загроза кризи неплатежів в економіці країни. Дефіцит кредитних ресурсів скорочує інвестиційну активність підприємств і знижує темпи зростання ВВП. Потенційна загроза банкрутства банків з низьким рівнем капіталізації.
2008-2012	Загроза кризи споживчого кредитування	Зниження якості кредитних портфелів банківських установ. Розповсюдження практики видачі бланкових кредитів фізичним особам. Витіснення інвестиційних кредитів. Підсумок – масові неплатежі по кредитах призводять до системності банківської кризи.	Ряд нормативних рішень, направлених на збалансування банківських активів та пасивів за строками. Посилення нормативів з формування резервів під споживчі кредити. Зниження облікової ставки НБУ з 10,3 у 2009 до 7,75% у березні 2012 року. Рефінансування банків на загальну суму близько 100 млрд. грн.	НБУ швидко зреагував на зростання проблемної заборгованості банків за споживчими кредитами, а також досить високі темпи зростання обсягів кредитування фізичних осіб, що призвело до скорочення числа виданих кредитів. Негативним наслідком є банкрутство ряду банків та поглинання українських банків іноземними інвесторами.
2014 - сьогодні	Анексія Криму; Антитерористична операція на сході України	Девальвація гривні на 225%. Падіння ВВП на 6,5%. Зростання інфляції приблизно на 24,9%. Зростання дефіциту бюджету. Відплив капіталу нерезидентів, зростання ставок за кредитами. Зростання облікової ставки НБУ(у 2013 році вона складала 6,5% з 06.02.2015 році – 19,5%). Зростання ставок на міжбанківські кредити.	Запроваджено механізми підвищення ліквідності банків. Пом'якшено вимоги до формування обов'язкових резервів банками. 100% продаж іноземної валюти на міжбанківському ринку. Регулярні тендери рефінансування банків та націоналізації банківських установ.	Признано банкрутами і ліквідовано 16 банківських установ. Перебувають в стадії ліквідації 34 банківські установи. Планується: Поступове зниження інфляції до 2018 року. Приріст монетарної бази у 2015 році на 20%. Стабілізація грошової одиниці в майбутньому.

Економічні, соціальні та політичні виклики, яких зазнає Україна у 2014 році, зумовлюють значні ризики та невизначеності стосовно подальшого розвитку економіки та фінансових ринків. Заходи з відновлення макроекономічної та фінансової стабільності в державі, а також продовження проведення економічних і

соціальних реформ в короткостроковому періоді можуть зумовлювати збереження підвищеного інфляційного тиску.

Несвоєчасні дії Національного банку України на валютному ринку, з одного боку, не дали змоги суттєво обмежити темпи девальвації, з іншого – призвели до скорочення міжнародних резервів на протязі 2014 року на 51,2% або на 10,4 млрд. дол. США. Станом на 1 грудня 2014 року вони становили 10,0 млрд. дол. США. Загострення макроекономічних та політичних ризиків на фоні несистемних дій регулятора призвело до виникнення кризи довіри до банківської системи та національної валюти. Загальний обсяг депозитів у національній валюті протягом 2014 року зменшився на 14,1% – до 362,9 млрд. грн., в т.ч. залишки на депозитних рахунках фізичних осіб – на 20,2% і становлять 202,5 млрд. гривень. Обсяг депозитів в іноземній валюті зменшився на 29,6% – до 21,7 млрд. дол. США (у доларовому еквіваленті), у тому числі фізичних осіб – на 38,0% до 14,2 млрд. дол. США.

На наш погляд, в системі антикризових заходів уряду і НБУ важливим є забезпечення довіри серед суб'єктів господарювання та населення (і в жодному разі недопущення паніки) щодо можливості окремими банками не виконувати свої фінансові зобов'язання. Аналізуючи сучасну ситуацію в банківській системі України та антикризові заходи Національного банку, ми спостерігаємо ситуацію, коли дії НБУ не лише не збільшують довіру до банківської системи, але й посилюють паніку серед населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.